

Universiteit Utrecht

Behoud Jongeren IN School

**Relatie tussen Gepest Worden,
Internaliserende Problemen en Spijbelen.**

A.B. Riegman

24 Januari 2011

Master Jeugdstudies
Faculteit Sociale Wetenschappen
Universiteit van Utrecht

Begeleid door Phr. Dr. Tom ter Bogt
Tweede lezer Dr. Vincent P.J. Duindam

Studentnummer: 3554929

Dankwoord

Dit artikel is het eindresultaat van mijn masteronderzoek voor de Master Jeugdstudies aan de Universiteit van Utrecht. Ik heb met veel enthousiasme en plezier gewerkt aan dit artikel. Dit onderzoek heb ik ervaren als een mooie afsluiting van mijn studie Psychologie.

Graag wil ik enkele mensen bedanken voor al hun steun, in het bijzonder mijn begeleider Tom ter Bogt. Ik wil hem bedanken voor zijn betrokkenheid, meedenken en het overbrengen van het enthousiasme voor het vak. Tevens wil ik mijn ouders en vriend bedanken voor hun, vaak onbewuste, steun. Mijn schoonouders voor de gastvrijheid, waardoor ik vele zaterdagen hard heb kunnen werken. Daarnaast wil ik Hilde Neels bedanken voor het nakijken van dit artikel. Als laatste wil ik mijn studiegenoten bedanken voor zowel het meedenken als de gezelligheid.

Brenda Riegman, januari 2011

Samenvatting

Spijbelen is een veelvoorkomend probleem op middelbare scholen en heeft een negatief effect op de schoolresultaten en het verdere leven van jongeren. Spijbelgedrag kan veroorzaakt worden door het vermijden van negatieve ervaringen op school, zoals gepest worden. In dit onderzoek wordt de relatie tussen gepest worden en spijbelen onderzocht en wordt gekeken of deze relatie gemedieerd wordt door internaliserende problemen. De verwachting is dat jongeren die worden gepest meer internaliserende problemen zullen ervaren en meer zullen spijbelen. Dit conceptuele model wordt onderzocht met data uit het HBSC onderzoek en bevat gegevens van 5.397 Nederlandse scholieren. Met behulp van correlaties en multiële regressies zijn de relaties tussen gepest worden, internaliserende problemen en spijbelen onderzocht, waarbij is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, schooltype, etniciteit, SES, relatie met ouders en relatie met vrienden. Resultaten laten zien dat er een positieve relatie is tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag en tussen internaliserende problemen en spijbelen, maar tegen de verwachting in werd er geen relatie gevonden tussen gepest worden en spijbelen. Bevindingen geven dus geen bevestiging voor het conceptuele model, verklaringen hiervoor worden bediscussieerd. Tevens worden implicaties en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek gegeven.

Introductie

Spijbelen is een groot probleem op middelbare scholen. Uit het Health Behaviour in School-aged Children-onderzoek (HBSC) uit 2005 (Dorsselaer, Zeijl, van den Eeckhout, ter Bogt, & Vollenbergh, 2007) blijkt dat veertien procent van de jongeren in Nederland spijbelt. Spijbelen is gedrag waarbij de jongere zonder toestemming van school wegblijft. Het kan daarmee een negatief effect hebben op de schoolresultaten en de verder toekomst van de jongere (Gastic, 2008). Spijbelgedrag kan veroorzaakt worden door het vermijden van negatieve ervaringen op school (Kearney & Albano, 2004). Pesten behoort daartoe. Uit het HBSC-onderzoek blijkt dat zeven procent van de jongeren in Nederland wordt gepest. Niet alleen in Nederland maar ook in andere landen is pesten een vaak voorkomend probleem. Due et al. (2005) heeft een reviewonderzoek gedaan in 28 landen. Het percentage jongeren dat gepest wordt ligt in deze landen tussen 5,1 procent en 38,2 procent. Dat jongeren die worden gepest inderdaad vaker spijbelen dan jongeren die niet worden gepest is aangetoond in onderzoek (Gastic, 2008; Janosz et al., 2008; Juvonen, Graham & Schuster, 2003; Kshirsagar, Agarwal & Bavdakar, 2007). Het is niet of nauwelijks bekend welk mechanisme ervoor zorgt dat gepest worden gerelateerd is aan spijbelen. Er is wel empirisch bewijs dat gepest worden leidt tot een slechtere psychologische adaptatie en dat dit leidt tot meer spijbelgedrag (Juvonen, Nishina & Graham, 2000). Een mogelijkheid kan dus zijn dat internaliserende problemen de relatie tussen pesten en spijbelen kunnen verklaren. In dit onderzoek zal een dergelijk mediatiemodel worden onderzocht.

Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om te kijken of er onder Nederlandse jongeren een relatie bestaat tussen gepest worden en spijbelen en of deze relatie wordt gemedieerd door internaliserend probleemgedrag. Onderzoek is nodig om dergelijke relaties te bevestigen en te bekrachtigen, omdat er weinig onderzoek is gedaan naar deze relaties en naar mijn weten nog niet zijn onderzocht onder Nederlandse jongeren. Daarnaast is onderzoek van belang omdat spijbelen grote gevolgen heeft voor de schoolresultaten van de jongeren en een sterke voorspeller is van schooluitval. Leerkrachten, ouders en specialisten kunnen deze jongeren beter helpen wanneer duidelijk is wat de oorzaak is van hun spijbelgedrag. Wanneer dit gedrag wordt veroorzaakt door internaliserende problemen voortkomend uit gepest worden, is het namelijk mogelijk in te spelen op de achtergrond van het probleem. Tevens kunnen er

preventief maatregelen worden genomen als blijkt dat een jongere wordt gepest, om te voorkomen dat zij gaat spijbelen.

Het conceptuele model

Spijbelgedrag bij jongeren heeft altijd een functie. Kearney & Albano (2004) geven vier redenen waarom jongeren zouden kunnen gaan spijbelen: (a) om school gerelateerde ervaringen die een negatief gevoel (zoals angst en depressie) oproepen te vermijden; (b) het vermijden van school gerelateerde sociale en/of evaluerende situaties; (c) om aandacht te krijgen van anderen (zoals ouders); en/of (d) door het verkrijgen van materiële beloningen buiten school (zoals winkelen, omgaan met vrienden, drugs gebruik). De eerste twee functies refereren naar jongeren die spijbelen als gevolg van negatieve bekrachtigers. De laatste twee functies refereren naar jongeren die spijbelen als gevolg van positieve bekrachtigers. Uit onderzoek blijkt dat jongeren die gepest worden vaker thuis blijven om hun medeleerlingen die pesten of om het sociale stigma van slachtoffer zijn te vermijden (Juvonen et al., 2003). Het spijbelgedrag is daarmee een negatieve bekrachtiger. Een specifieke reden van vermindering en dus oorzaak tot spijbelgedrag is de angst die jongeren die gepest worden ervaren (Kshirsagar et al., 2007). Uit onderzoek blijkt ook dat gevoelens van onveiligheid leiden tot spijbelgedrag op scholen (Janosz et al., 2008). Het spijbelgedrag van jongeren die gepest worden kan dus veroorzaakt worden vanuit zelfprotectie (Gastic, 2008).

Juvonen et al. (2000) testen een model waarin de relaties worden onderzocht tussen gepest worden, psychologische adaptatie (depressieve symptomen, eenzaamheid, eigenwaarde) en schooluitkomsten (waaronder spijbelen). Zij vinden empirisch bewijs dat gepest worden leidt tot een slechtere psychologische adaptatie en dat dit leidt tot slechtere schooluitkomsten. De verklaring die zij hiervoor geven is dat jongeren die gepest worden zichzelf de schuld geven van dit probleem. Deze schuldgevoelens hebben een negatief effect op de psychologische adaptatie en beïnvloeden daarmee schooluitkomsten. Dit onderzoek is het enige dat een model onderzocht over de relatie tussen pesten en schooluitkomsten.

In het onderhavige onderzoek zal een onderdeel van dit model worden onderzocht en wordt bekeken of internaliserende problemen het verband tussen pesten op school en spijbelgedrag kunnen verklaren. Daarbij wordt gekeken naar geslachtsverschillen, omdat het conceptuele model waarschijnlijk anders is voor jongens dan voor meisjes. Meisjes vertonen in vergelijking met jongens namelijk meer internaliserend probleemgedrag (Dorsselaer et al., 2007). Tevens zal er in het onderhavige onderzoek gecontroleerd worden voor de relaties die

adolescenten hebben met hun ouders en vrienden, iets dat in eerder onderzoek, naar mijn weten, nog niet is gedaan. Vragen die in dit onderzoek worden gesteld zijn: Wat is de relatie tussen gepest worden en het spijbelgedrag van jongeren?; Wat is de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen?; Wordt de relatie tussen gepest worden en spijbelen gemedieerd door internaliserende problemen?; en Is deze eventuele gemedieerde relatie verschillend voor jongens en meisjes?

De relatie tussen pesten en spijbelen

De relatie tussen pesten en spijbelen is het sterkst wanneer gekeken wordt naar excessieve afwezigheid van school. Gastic (2008) vond dat jongeren die gepest worden niet significant vaker te laat zijn op school of frequent lessen missen. Jongeren die seksueel worden gepest, blijken uit onderzoek het vaakst te spijbelen (Felix, Furlong & Austin, 2009).

De relatie tussen pesten en internaliserende problemen

Uit onderzoek blijkt dat slachtoffers van pesten meer internaliserende problemen hebben dan andere jongeren (Menisini, Modena & Tani, 2009). Zij hebben meer depressieve symptomen (Fekkes, Pijpers & Verloove-Vanhorick, 2004; Felix et al., 2009; Juvonen et al., 2003), sociale angsten en gevoelens van eenzaamheid (Juvonen et al., 2003). Uit een meta-analyse tussen verschillende cross-sectionele onderzoeken die de relatie tussen pesten en internaliserende problemen hebben onderzocht, blijkt dat depressie het sterkst gerelateerd is en angst het minst sterk gerelateerd is aan gepest worden. Eenzaamheid en sociale en globale eigenwaarde liggen hier tussenin (Hawker & Boulton, 2000). Vuijk, van Lier, Crijnen en Huizink (2007) toonden aan dat door een interventie programma dat gericht was op het verminderen van relationeel en psychisch pestgedrag ook de angstige en depressieve symptomen van jongeren die werden gepest verminderden. Jongeren die chronisch worden gepest blijken meer te lijden aan internaliserende problemen dan jongeren die sinds kort worden gepest. Dit kan veroorzaakt worden doordat jongeren die over een langere periode worden gepest chronische stress ervaren, welke leidt tot internaliserende problemen (Menisini et al., 2009).

De relatie tussen internaliserende problemen en spijbelen

Uit onderzoek blijkt dat 87,9 procent van de jongeren die spijbelen een psychische stoornis hebben. De meest voorkomende psychische stoornis bij spijbelende jongeren uit dit onderzoek is depressie, gevolgd door specifieke angst fobieën (Prabhuswamy, Srinath,

Girimaji & Seshadri, 2007). Andere angststoornissen zijn ook gerelateerd aan spijbelgedrag (Brandibas, Jeunier, Clanet & Fourasté, 2004). Egger, Costello en Angold (2003) vinden dat schoolweigering is gerelateerd aan depressie en separatie angst en dat spijbelen voornamelijk is gerelateerd aan depressieve symptomen. Deze internaliserende problemen leiden tot spijbelgedrag, doordat gepeste jongeren schoolgerelateerde stimuli die een negatief gevoel oproepen en school gerelateerde sociale en/of evaluerende situaties willen vermijden (Kearney & Albano, 2004).

Hypothesen

Naar aanleiding van voorgaand onderzoek wordt er in dit onderzoek verwacht dat 1) Jongeren die meer gepest worden meer zullen spijbelen; 2) Jongeren die meer gepest worden meer internaliserende problemen zullen ervaren; 3) Jongeren die meer internaliserende problemen ervaren meer zullen spijbelen; 4) De relatie tussen gepest worden en spijbelen verklaard wordt door internaliserende problemen bij jongeren; en 5) Bovengenoemde relaties zullen anders zijn voor jongens dan voor meisjes.

Methoden

Onderzoeksdesign en procedure

Data zijn verkregen via het Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) onderzoek uit 2005 (Dorsselaer, et al. 2007). Dit onderzoek is uitgevoerd door het Trimbos-instituut in samenwerking met het Sociaal en Cultureel Planbureau en Universiteit Utrecht. In het HBSC onderzoek is gebruik gemaakt van een aselechte gestratificeerde clustersteekproef gebaseerd op een bestand van alle scholen in Nederland. Middelbare scholen kwamen in aanmerking als zij regulier onderwijs verzorgden op de schoolniveaus VMBO basis- en kader-beroepsgerichte leerweg, VMBO gemengde en theoretische leerweg, HAVO en VWO. Om te zorgen voor een goede spreiding over de stad en het platteland is vooraf gestratificeerd op stedelijkheidsniveau. Met behulp van een geautomatiseerde random routine zijn vervolgens scholen geselecteerd. Van de 150 geselecteerde scholen bleken 64 scholen geschikt en bereid om mee te doen. In de deelnemende scholen is uit alle klassen van de eerste vier leerjaren ad random uit ieder leerjaar een klas getrokken, waarbij elke klas dezelfde kans had om getrokken te worden.

Bij de leerlingen uit de geselecteerde klassen werd klassikaal een zelfrapportage vragenlijst afgenomen onder begeleiding van een onderzoeksassistente van het Trimbos-instituut. In totaal waren er veertien onderzoeksassistentes die waren geïnstrueerd door een onderzoeker van het Trimbos-instituut en die beschikking hadden over een draaiboek met de precieze beschrijving van de afnameprocedure. Bij aanvang van de afname informeerde de onderzoeksassistente de leerlingen over het onderzoek waarna de vragenlijsten werden uitgedeeld. Tijdens de afname van de vragenlijst was ook de leerkracht in de klas aanwezig die het absentieformulier invulde. De onderzoeksassistente vulde op het formulier tevens gegevens in over de sfeer in de klas en maakte melding van eventuele onduidelijkheden. Van de 5.883 geselecteerde leerlingen bleken 360 leerlingen afwezig tijdens de afname. Na verwijdering van lege en onbetrouwbaar ingevulde vragenlijsten bleven er 5.397 vragenlijsten over voor analyse.

Respondenten

De 5.397 respondenten (2708 meisjes en 2689 jongens) waren leerlingen van 64 middelbare scholen in Nederland. De leerlingen hadden een leeftijd tussen de 12 en 16 jaar ($M=13.80$ jaar, $SD=1.25$ jaar). Van de leerlingen had 26.1% een VMBO-p/t opleidingsniveau, 31.9% VMBO-t/HAVO, 24.2% HAVO/VWO en 17.8% een VWO opleidingsniveau. Aan de hand van zelfrapportage over de etnische afkomst bleek 76.6% Nederlands, 5.2% Marokkaans, 3.9% Turks, 3.2% Surinaams, 1.0% Antilliaans en 10.0% anders.

Meetinstrumenten

Gepest worden

In dit onderzoek is gevraagd naar de ervaring met gepest worden aan de hand van de vraag 'Hoe vaak ben jij in de laatste paar maanden op school gepest'. Leerlingen hadden de keuze uit vijf antwoord categorieën: 1 = *Ik ben in de laatste paar maanden nooit gepest op school*; 2 = *Het is maar één of twee keer gebeurd*; 3 = *2 of 3 keer per maand*; 4 = *Ongeveer een keer per week*; en 5 = *Een paar keer per week*. Een hoge score op dit item reflecteert een frequente ervaring met gepest worden.

Internaliserend probleemgedrag

Internaliserend probleemgedrag is gemeten aan de hand van de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) welke in 1997 is ontwikkeld door Goodman en in 2000 vertaald is in het Nederlands door Treffers & van Widenfelt in samenwerking met Goodman. De SDQ is bedoeld om psychosociale problemen bij kinderen en adolescenten te meten (Berkel et al., 2006). In het onderhavige onderzoek wordt gebruik gemaakt van de subschaal emotionele problemen om internaliserend probleem gedrag vast te stellen. Emotionele problemen worden bepaald aan de hand van vijf vragen: 1 = *Ik heb vaak hoofdpijn, buikpijn, of ik ben misselijk*; 2 = *Ik pieker veel*; 3 = *Ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen*; 4 = *Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties, Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen*; en 5 = *Ik ben voor heel veel dingen bang, ik ben snel angstig*. De leerlingen hadden drie antwoordmogelijkheden op deze vijf vragen: 1 = *Niet waar*, 2 = *Beetje waar*; en 3 = *Zeker waar*. De scores van de vijf items worden bij elkaar opgeteld en geven een weergave van de mate van internaliserend probleemgedrag waarbij een hoge score meer internaliserend probleemgedrag reflecteert. De interne consistentie van de vijf items is acceptabel (Cronbach's $\alpha = 0,69$).

Spijbelen

Ervaring met spijbelen is onderzocht met de vraag 'Hoeveel lesuren heb je de afgelopen vier weken gespijbeld'. Leerlingen hadden keuze uit zes antwoord categorieën: 1 = *0 uur*; 2 = *1 lesuur*; 3 = *2 lesuren*; 4 = *3 of 4 lesuren*; 5 = *4 of 6 lesuren*; en 6 = *7 of meer lesuren*. Een hoge score op dit item reflecteert een frequente ervaring met spijbelgedrag.

Controle variabelen

Geslacht (jongen/meisje), leeftijd en schooltype (VMBO p/t, VMBO t/HAVO, HAVO/VWO, VWO) wordt gemeten aan de hand van zelfrapportage. Etniciteit wordt gemeten aan de hand van het geboorteland van de leerling en geboorteland van beide ouders. De verschillende groepen etnische minderheden zijn klein, en om die reden is ervoor gekozen om de steekproef in twee categorieën te laten uiteenvallen: Turkse of Marokkaanse jongeren (de grootste groepen etnische minderheden) en niet Turkse of Marokkaanse jongeren. De Sociaal Economische Status (SES) van het gezin van de leerling is gemeten via de Family Affluence Scale (FAS) ontwikkeld door WHO HBSC in 1997. De FAS meet met vier items familie welvaart: 1 = *Heeft jou gezin een auto*; 2 = *Heb je een eigen slaapkamer*; 3 = *Hoe vaak ben je in de laatste 12 maanden met je gezin op vakantie geweest*; en 4 = *Hoeveel*

computers heeft jullie gezin. De interne consistentie van de vier items is acceptabel (Cronbach's $\alpha = 0,44$).

Tevens is in dit onderzoek de relatie van de leerling met ouders en vrienden meegenomen. De relatie is gemeten aan de hand van de vraag 'Hoe gemakkelijk is het voor jou om met de volgende mensen te praten over dingen waar je je zorgen over maakt?'. Leerlingen hadden keuze uit vijf antwoordcategorieën: 1 = *Heel makkelijk*, 2 = *Gemakkelijk*, 3 = *Moeilijk*, 4 = *Heel moeilijk*; en 5 = *Heb ik niet/Zie ik niet*. Voor de relatie met ouders is de vraag gesteld voor vader, stiefvader, moeder en stiefmoeder. Het gemiddelde van de eerste vier antwoordmogelijkheden voor de vier relaties is genomen als indicatie voor de totale relatie met ouders. Dit gemiddelde is omgecodeerd waardoor een lage totaalscore een moeizame relatie en een hoge totaalscore een goede relatie met ouders weergeeft. De relatie met vrienden via dezelfde vraag gemeten als de relatie met ouders. Deze vraag is apart gesteld voor vrienden en voor vriendinnen. Het gemiddelde van de eerste vier antwoordmogelijkheden voor de twee relaties is genomen als indicatie van de totale relatie met vrienden. Dit gemiddelde is omgecodeerd waardoor een lage totaalscore een moeizame relatie en een hoge totaalscore een goede relatie met vrienden weergeeft.

Analyses

In dit onderzoek zijn analyses uitgevoerd met behulp van SPSS 18.0. Om na te gaan of de verwachte relaties aanwezig zijn is allereerst de samenhang tussen de variabelen gepest worden, internaliserend probleemgedrag en spijbelen via Pearson correlaties berekend. Tevens is de samenhang, via Pearson correlaties, tussen deze variabelen berekend met de confounders.

Voor de relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen en de relatie tussen internaliserende problemen zijn er tevens twee hiërarchische lineaire regressieanalyses uitgevoerd. Daarbij werd gecontroleerd voor de controle variabelen en voor de eventuele interactie van deze relaties met geslacht. Zodoende is in stap 1 van de analyse allereerst gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, schoolniveau, etniciteit en SES. In stap 2 is tevens gecontroleerd voor de relatie met ouders en de relatie met vrienden. In stap 3 is de analyse met de onafhankelijke variabelen, respectievelijk gepest worden en internaliserend probleemgedrag, toegevoegd en in stap 4 werd de interactie met geslacht toegevoegd. De interactie is berekend door geslacht te vermenigvuldigen met de gestandaardiseerde waarde van de onafhankelijke variabelen.

Resultaten

Descriptieve gegevens

In tabel 1 staan voor de variabelen gepest worden, internaliserend probleemgedrag en spijbelen de gemiddelden en standaard deviaties weergegeven per achtergrondvariabele. Significante between group testen laten zien dat adolescenten die gepest worden vaker jongens zijn ($t(5317.97) = 3.31, p < .01$), een lagere leeftijd hebben ($F(4, 5290) = 11.34, p < .01$), een lager schoolniveau ($F(3, 5290) = 26.31, p < .01$), een lagere SES ($F(2, 5204) = 7.19, p < .01$), en een moeizamere relatie met zowel ouders ($t(657.19) = 4.92, p < .01$), als

Tabel 1: Gemiddelden en Standaard Deviaties van gepest worden, internaliserende problemen en spijbelen per achtergrondvariabele.

	Gepest worden	Internaliserende problemen	Spijbelen
<i>Geslacht</i>			
jongen	1.40 (.87) ^a	6.47 (1.72) ^a	1.32 (0.93)
meisje	1.33 (.78) ^b	7.78 (2.38) ^b	1.31 (.94)
<i>Leeftijd</i>			
12	1.47 (.93) ^a	6.92 (2.07) ^a	1.08 (.47) ^a
13	1.42 (.89) ^{a,b}	6.81 (2.00) ^a	1.16 (.63) ^a
14	1.33 (.78) ^{b,c}	7.26 (2.33) ^b	1.32 (.93) ^b
15	1.28 (.74) ^c	7.38 (2.30) ^b	1.50 (1.15) ^c
16	1.27 (.77) ^c	7.33 (2.24) ^b	1.72 (1.38) ^d
<i>Schoolniveau</i>			
VMBO-p/t	1.49 (.97) ^a	7.27 (2.38)	1.38 (1.06) ^a
VMBO-t/HAVO	1.41 (.89) ^a	7.08 (2.08)	1.25 (.83) ^b
HAVO/VWO	1.28 (.68) ^b	7.09 (2.15)	1.37 (1.00) ^a
VWO	1.22 (.60) ^b	7.06 (2.07)	1.27 (.82) ^b
<i>Etniciteit</i>			
Niet Turks of Marokkaans	1.37 (.83)	7.16 (2.20) ^a	1.31 (.93)
Turks of Marokkaans	1.32 (.81)	6.77 (1.93) ^b	1.37 (1.03)
<i>SES</i>			
laag	1.48 (1.03) ^a	7.40 (2.36) ^a	1.33 (.97)
midden	1.38 (.84) ^b	7.25 (2.22) ^a	1.31 (.91)
hoog	1.33 (.79) ^b	7.00 (2.10) ^b	1.33 (.94)
<i>Relatie ouders</i>			
goed	1.34 (.79) ^a	6.97 (2.04) ^a	1.28 (.87) ^a
moeizaam	1.56 (1.07) ^b	8.39 (2.72) ^b	1.57 (1.28) ^b
<i>Relatie vrienden</i>			
goed	1.32 (.76) ^a	7.06 (2.11) ^a	1.34 (.96) ^a
moeizaam	1.55 (1.05) ^b	7.48 (2.34) ^b	1.19 (.72) ^b

Notitie: Range scores: Gepest worden (1, *nooit* – 5, *een paar keer per week*); Internaliserende problemen (1, *geen problemen* – 15, *veel problemen*); Spijbelen (1, *nul uur* – 6, *zeven of meer uur*). Verschillende subscripties geven een indicatie van significante verschillen tussen de betreffende groepen (t-testen en ANOVA's ($p < .01$)).

vrienden hebben ($t(966.59) = 5.98, p < .01$). Voor internaliserend probleemgedrag blijkt dat dit vaker wordt ervaren door meisjes ($t(4717.40) = -22.58, p < .01$), door adolescenten met een hogere leeftijd ($F(4, 5150) = 15.27, p < .01$), met een niet-Turkse of Marokkaanse etnische achtergrond ($t(573.87) = 4.07, p < .01$), een lagere SES ($F(2, 5105) = 11.49, p < .01$), en door adolescenten met een moeizamere relatie met zowel ouders ($t(656.08) = 12.09, p < .01$) als vrienden ($t(1040.02) = 4.69, p < .01$). Significante between group testen voor spijbelen laten zien dat adolescenten vaker spijbelen wanneer zij een hogere leeftijd hebben ($F(4, 5306) = 63.09, p < .01$), een VMBO-p/t of HAVO/VWO schoolniveau hebben ($F(3.5307) = 6.85, p < .01$), een moeizame relatie met ouders ($t(649.47) = 5.29, p < .01$) en een goede relatie met vrienden hebben ($t(1390.32) = 4.87, p < .01$).

Testen van het conceptuele model

De correlaties tussen de gemeten variabelen staan gepresenteerd in tabel 2. Hieruit kan worden afgelezen dat er geen significante relatie bestaat tussen gepest worden en spijbelen. Dit impliceert dat de relatie tussen gepest worden en spijbelen ook niet gemedieerd kan worden door internaliserend probleemgedrag. Er is wel een positief significante correlatie tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag ($r = .19, p < .01$) en tussen internaliserend probleemgedrag en spijbelen ($r = .09, p < .01$). Jongeren die vaker worden gepest hebben dus een grotere kans op het hebben van internaliserend probleemgedrag en jongeren die meer internaliserend probleemgedrag ervaren zullen vaker spijbelen.

Tabel 2: Pearson Correlaties, Gemiddelden en Standaard Deviaties.

Variabelen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Gepest worden	--									
2. Internaliserende problemen	.19**	--								
3. Spijbelen	-.01	.09**	--							
4. Geslacht	-.05**	.30**	-.00	--						
5. Leeftijd	-.09**	.09**	.21**	-.02	--					
6. Schoolniveau	-.12**	-.03*	-.02	-.02	-.08**	--				
7. Etniciteit	-.02	-.05**	-.02	.02	.02	-.19**	--			
8. SES	-.05**	-.07**	.01	-.10**	-.06**	.21**	-.24**	--		
9. Relatie ouders	-.08**	-.27**	-.13**	-.16**	-.13**	.02	.02	.10**	--	
10. Relatie vrienden	-.10**	-.08**	.08**	.08**	.09**	-.09**	.01	.06**	.21**	--
<i>N</i>	5294	5155	5311	5397	5397	5397	5397	5256	5329	5266
<i>M</i>	1.36	7.13	1.32	1.50	13.80	2.34	.09	67.50	3.18	3.02
<i>SD</i>	.83	2.18	.94	.50	1.25	1.05	.29	16.24	.70	.70

* $p < .05$ (2-tailed) ** $p < .01$ (2-tailed)

Spijbelen blijkt niet alleen een positieve samenhang te hebben met internaliserend probleemgedrag maar ook met de leeftijd van de jongeren ($r = .21, p < .01$), oudere jongeren hebben meer kans om te spijbelen. Daarnaast heeft spijbelen een negatieve samenhang met de relatie met ouders ($r = -.13, p < .01$) en een positieve samenhang met de relatie met vrienden ($r = .08, p < .01$). Jongeren die een moeilijker relatie met ouders hebben en/of een betere relatie met vrienden hebben meer kans om spijbelgedrag te vertonen.

Relatie tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag

Om verder inzicht te krijgen in de relatie tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag is een hiërarchische lineaire regressieanalyse uitgevoerd, die staat beschreven in tabel 3. Resultaten laten zien dat er een significant effect is van gepest worden op internaliserend probleemgedrag (stap 3), ook wanneer gecontroleerd is voor de invloed van de achtergrondvariabelen (stap 1) en de relaties met ouders en vrienden (stap 2). Na controle van de effecten van de variabelen die in stap 1 en 2 als controlevariabelen in het model zijn ingebouwd, voegt introductie van gepest worden 3% aan verklaarde variantie toe; dit is significant.

In tabel 3 is tevens af te lezen dat leeftijd, etniciteit en SES een significant effect hebben op het internaliserend probleemgedrag en dat de relatie met ouders en de relatie met vrienden beide hier bovenop een significant effect hebben.

Zoals ook bleek uit de correlaties is er een significante relatie tussen geslacht en internaliserend probleemgedrag. Om geslachtsverschillen verder te onderzoeken is gekeken naar het effect van de interactie tussen geslacht x pesten op internaliserend probleemgedrag (stap 4). Het resultaat laat zien dat er geen significant interactie effect is op internaliserend probleemgedrag. Dit betekent dat jongens en meisjes niet verschillen wat betreft de relatie tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag.

Relatie tussen internaliserende problemen en spijbelen

Om verder inzicht te krijgen in de relatie tussen internaliserend probleemgedrag en spijbelen is een tweede hiërarchische lineaire regressieanalyse uitgevoerd, die staat beschreven in tabel 4. Resultaten laten zien dat er een significant effect is van internaliserend probleemgedrag (stap 3), ook wanneer gecontroleerd is voor de invloed van de achtergrondvariabelen (stap 1) en de relaties met ouders en vrienden (stap 2). Na controle van de effecten van de variabelen die in stap 1 en 2 als controlevariabelen in het model zijn

ingebouwd, voegt introductie van internaliserend probleemgedrag minder dan 1% aan verklaarde variantie toe; maar dit effect is wel significant.

Uit tabel 4 is tevens af te lezen dat leeftijd een significant effect heeft op het spijbelgedrag en dat de relatie met ouders en de relatie met vrienden beide een significant effect hebben op het spijbelgedrag van jongeren bovenop het effect van de leeftijd.

Er is geen significant interactie effect gevonden voor geslacht op de relatie tussen internaliserend probleemgedrag en spijbelen. Jongens en meisjes verschillen dus niet wat betreft de relatie tussen internaliserend probleemgedrag en spijbelgedrag.

Tabel 3: Hiërarchische lineaire regressies voor variabelen gerelateerd aan internaliserend probleemgedrag ($N = 4901$).

	β	R^2	ΔR^2
<i>Stap 1</i>		.11	.11*
Geslacht	.30*		
Leeftijd	.09*		
Schoolniveau	-.02		
Etniciteit	-.07*		
SES	-.05*		
<i>Stap 2</i>		.16	.05*
Relatie ouders	-.19*		
Relatie vrienden	-.07*		
<i>Stap 3</i>		.19	.03*
Gepest worden	.18*		
<i>Stap 4</i>		.19	.00
Pesten x Geslacht	.08		

* $p < .01$

Tabel 4: Hiërarchische lineaire regressies voor variabelen gerelateerd aan spijbelen ($N = 4951$).

	β	R^2	ΔR^2
<i>Stap 1</i>		.04	.04*
Geslacht	.01		
Leeftijd	.21*		
Schoolniveau	-.00		
Etniciteit	-.02		
SES	-.02		
<i>Stap 2</i>		.06	.02*
Relatie ouders	-.12*		
Relatie vrienden	-.10*		
<i>Stap 3</i>		.06	.00*
Internaliserende problemen	.06*		
<i>Stap 4</i>		.06	.00
Intern. x Geslacht	-.04		

* $p < .01$

Discussie

In het onderhavige onderzoek is de relatie tussen gepest worden en spijbelen en de eventuele mediatie door internaliserend probleemgedrag onderzocht. Daarnaast is er gekeken naar eventueel aanwezige geslachtsverschillen in deze relaties. De onderzoeksvraag was: Wordt de relatie tussen gepest worden en spijbelen gemedieerd door internaliserende problemen? Er wordt in dit onderzoek echter geen relatie tussen gepest worden en spijbelen gevonden, en dat impliceert dat het veronderstelde mediatie effect niet aanwezig is.

Relatie tussen gepest worden en spijbelen

In dit onderzoek wordt geen relatie tussen gepest worden en spijbelen onder Nederlands jongeren gevonden, de volgende hypothesen kunnen daarom worden verworpen: 1) Jongeren die meer gepest worden zullen meer spijbelen; 4) De relatie tussen gepest worden en spijbelen wordt verklaard door internaliserende problemen bij jongeren; en 5) Bovengenoemde relaties zijn anders voor jongens dan voor meisjes. In contrast met het onderhavige onderzoek is in voorgaande onderzoeken wel aangetoond dat jongeren die worden gepest vaker spijbelen dan jongeren die niet worden gepest (Gastic, 2008; Janosz et al., 2008; Juvonen et al., 2003; Kshirsagar et al., 2007). Gastic (2008) vind echter dat deze relatie alleen aanwezig is voor jongeren die excessief afwezig zijn en niet voor jongeren die matig spijbelen. Een verklaring voor het feit dat in het onderhavige onderzoek geen relatie wordt gevonden waar andere onderzoeken deze relatie over het algemeen wel vinden, kan zijn doordat de jongeren in dit onderzoek voornamelijk matig spijbelen.

Een tweede verklaring voor het feit dat in het onderhavige onderzoek geen relatie vindt, kan zijn door het meetinstrument om ervaringen met pesten te meten. In veel voorgaand onderzoek is namelijk gebruik gemaakt van meerdere items om een maat voor gepest worden samen te stellen, in dit onderzoek is daarentegen slechts één item gebruikt. Jongeren die sociaal worden buitengesloten of waarvan bijvoorbeeld vaak de naam wordt geschreeuwd, ervaren dit misschien niet bewust als gepest worden, waardoor ze in het onderhavige onderzoek zullen aangeven geen ervaringen te hebben met pesten. Hierdoor kan het zijn dat in dit onderzoek jongeren die gepest worden zijn onderbedeeld en de relatie met spijbelen niet wordt gevonden. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Felix et al. (2009) dat de sterkte van de relatie tussen gepest worden en spijbelen afhangt van het subtype pesten. Zo vinden zij dat jongeren die seksueel worden gepest vaker spijbelen dan jongeren die fysiek worden gepest of jongeren die vaak worden geplaagd. In onderhavig onderzoek is echter geen onderscheid

gemaakt in verschillen pest-subtypes. Het is mogelijk dat jongeren in dit onderzoek voornamelijk een subtype pesten rapporteren welke geen relatie heeft met spijbelgedrag.

In voorgaand onderzoek is de relatie tussen gepest worden en spijbelen in verschillende landen, maar niet in Nederland, onderzocht. Het is mogelijk dat de relatie tussen gepest worden en spijbelen afhankelijk is van culturele verschillen en dat deze relatie voor Nederlandse jongeren hierdoor niet wordt gereflecteerd door vorige onderzoeken. Uit onderzoek van Janosz et al. (2008) blijkt tevens dat spijbelgedrag van jongeren veel te maken heeft met de schoolcultuur. Zij stellen dat zowel jongeren die slachtoffer zijn van pesten als niet-slachtoffers op een school waar veel wordt gepest sneller gaan spijbelen. Een onveilige schoolcultuur heeft dus een verband met meer spijbelgedrag voor alle jongeren op die school ongeacht of zij gepest worden. Een goede schoolcultuur kan daarmee misschien een buffer zijn voor jongeren die worden gepest, wat hen ervan weerhoudt om te gaan spijbelen. Uit het internationale HBSC-onderzoek (Currie et al. (Ed.), 2008) blijkt dat de schoolcultuur in Nederland goed is in vergelijking met andere Europese landen. Nederlandse jongeren vinden school relatief erg leuk, voelen relatief erg weinig schooldruk en ervaren hun klasgenoten als aardig en behulpzaam. Wanneer een goede schoolcultuur een buffer is voor de relatie tussen gepest worden en spijbelen is het goed mogelijk dat het onderhavige onderzoek deze relatie niet wordt gevonden.

Relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen

Dit onderzoek vindt een positieve relatie tussen gepest worden en internaliserende problemen. Hypothese twee veronderstelt dat jongeren die meer gepest worden meer internaliserende problemen zullen ervaren, deze hypothese wordt bevestigd en komt overeen met resultaten uit eerder onderzoek. Een verklaring voor deze relatie is de ervaren stress door jongeren die worden gepest. Stress heeft een negatief effect op de psychologische adaptatie en vergroot daarmee de kans op internaliserende problemen (Sapolsky, 2004). Daarnaast bestaat de kans dat jongeren die gepest worden zichzelf de schuld geven van dit probleem. Deze schuldgevoelens hebben een negatief effect op de psychologische adaptatie (Juvonen et al., 2000).

Hypothese vijf veronderstelt dat de relatie tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag anders is voor jongens en meisjes, er is echter geen interactie effect met geslacht gevonden op de relatie tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag. Dit betekent dat jongens en meisjes niet verschillen wat betreft de relatie tussen gepest worden en internaliserend probleemgedrag. Dit komt overeen met het onderzoek van Menesini et al.

(2009) die ook geen significant geslacht effect vinden op de relatie tussen pest status en internaliserende problemen.

Relatie tussen internaliserende problemen en spijbelen

Dit onderzoek vindt een positieve relatie tussen internaliserende problemen en spijbelgedrag. Hypothese drie veronderstelt dat Jongeren die meer internaliserende problemen ervaren meer zullen spijbelen, deze hypothese wordt daarmee bevestigd en komt overeen met resultaten uit eerder onderzoek. Kearney en Albano (2004) vinden dat de functie van spijbelen voor jongeren met internaliserende problemen vooral een gevolg is van negatieve bekrachtigers; door te spijbelen mijden zij schoolgerelateerde ervaringen die een negatief gevoel oproepen en mijden zij sociale en/of evaluerende situaties. Familieproblemen kunnen de relatie tussen internaliserende problemen en spijbelen beïnvloeden. Egger et al. (2003) vinden dat jongeren die spijbelen vaker te maken hebben met verschillende familiestressoren. Jongeren die zich zorgen maken over wat er thuis allemaal kan gebeuren wanneer zij op school zijn, zullen sneller internaliserende problemen ervaren en spijbelen.

Hypothese vijf veronderstelt dat de relatie tussen internaliserend probleemgedrag en spijbelen ander is voor jongens en meisjes, er is echter geen interactie effect met geslacht gevonden in de relatie tussen internaliserend probleemgedrag en spijbelen. Dit betekent dat jongens en meisjes niet verschillen wat betreft de relatie tussen internaliserend probleemgedrag en spijbelgedrag. Naar mijn weten is een dergelijke interactie niet eerder onderzocht, er is dus geen onderzoek dat dit resultaat kan bevestigen.

Verdere bevindingen

Niet alleen internaliserend probleemgedrag heeft een relatie met spijbelen, maar ook de leeftijd, de relatie met ouders en de relatie met vrienden. Hoe hoger de leeftijd hoe groter de kans dat een jongere spijbelt. Daarnaast is de kans groter dat een jongere spijbelt als deze een moeilijker relatie met zijn ouders heeft en/of een goede relatie met zijn vrienden. Er is echter te weinig onderzoek gedaan om deze relaties te bevestigen en om de richting van deze relaties en onderliggende mechanismen te bepalen. Een doel van dit onderzoek was om de hulp voor jongeren die spijbelen te verbeteren en daarmee de negatieve gevolgen hiervan te verminderen door relaties met het spijbelgedrag te onderzoeken. Toekomstig onderzoek kan met behulp van resultaten uit dit onderzoek dit doel verder bewerkstellen.

Tekortkomingen en toekomstig onderzoek

Zoals in ieder onderzoek heeft ook dit onderzoek enkele tekortkomingen. Een probleem met de interpretatie van de gevonden resultaten is het niet kunnen bepalen van de richting van deze relaties doordat gebruik is gemaakt van cross-sectionele data. Het is daarom niet mogelijk causale verbanden te maken. Zo kan bijvoorbeeld gepest worden de oorzaak zijn van internaliserende problemen, internaliserende problemen zoals bijvoorbeeld een lage eigenwaarde kunnen de kans vergroten dat een jongere gepest wordt of er kan sprake zijn van een spiraal relatie waarbij de één het ander versterkt (Menisini et al. 2009). Om oorzakelijke verbanden tussen de variabelen te onderzoeken zal in de toekomst longitudinaal onderzoek kunnen worden uitgevoerd om na te gaan of gepest worden voorafgaat aan spijbelen, wat een eerste voorwaarde is voor causaliteit.

Ten tweede is het moeilijk gevonden resultaten te generaliseren en te verwachten dat deze relaties ook gevonden worden in andere landen. Dit blijkt ook uit huidige resultaten waar de relatie tussen gepest worden en spijbelen onder Nederlandse jongeren niet aanwezig is. Er is een waarschijnlijkheid dat er culturele factoren meespelen, waardoor de relaties verschillen tussen landen. Resultaten uit dit onderzoek zijn echter wel te generaliseren voor de jongeren in Nederland. Er is namelijk een grote steekproef gebruikt waarbij is gecontroleerd voor demografische verschillen.

Toekomstig onderzoek zal kunnen onderzoeken of de relatie tussen gepest worden en spijbelen onder Nederlandse jongeren wel aanwezig is wanneer er een ander meetinstrument met meerdere items wordt gebruikt om ervaringen met pesten te meten. Mogelijk wordt dan de relatie tussen gepest worden en spijbelen wel gevonden, zoals in voorgaand onderzoek. Toekomstig onderzoek zal tevens kunnen onderzoeken of schoolcultuur als buffer voor de relatie tussen gepest worden en spijbelen daadwerkelijk een verklaring kan zijn voor de niet gevonden relatie in het onderhavige onderzoek.

Vervolgonderzoek kan ten goede komen aan Nederlandse jongeren wanneer oorzakelijke verbanden van spijbelgedrag in kaart worden gebracht en hierdoor de juiste maatregelen kunnen worden genomen om dit probleem en de gevolgen hiervan te verminderen.

Literatuur

- Berkel, van A., Crone, M., Neppelenbroek, S., Spijkers, E., Vellema, M., & Vogles, T. (2006). *Handleiding voor het gebruik van de SDQ binnen de jeugdgezondheidszorg*. Zutphen, Markant Congressen.
- Brandibas, G., Jeunier, B., Clanet, C., & Fourasté, R. (2004). Truancy, School Refusal and Anxiety. *School Psychology International*, 25, 117-126.
- Currie, C., Gabhainn, S.N., Godeau, E., Roberts, C., Smith, R., Currie, D., Pickett, W., Richter, M., Morgan, A., & Barnekow, V. (Ed) (2008). *Inequalities in young people's health*. Edinburgh, CAHRU.
- Dorsselaer, van S., Zeijl, E., Eekhout, van den S., Bogt, ter T., & Vollenbergh, W. (2007). *HBSC 2005 Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Ladenjuss Communicatie BV.
- Due, P., Holstein, B.E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S.N., Scheidt, P., & Currie, C. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health*, 15, 128-132.
- Egger, H.L., Costello, E.J., & Angold, A. (2003). School Refusal and Psychiatric Disorders: A Community Study. *Journal of American Academic Child & Adolescent Psychiatry*, 42, 797-807.
- Fekkes, M., Pijpers, F.I.M., & Verloove-Vanhorick, S.P. (2004). Bullying behavior and associations with psychosomatic complaints and depression in victims. *Journal of Pediatrics*, 144, 17-22.
- Felix, E.D., Furlong, M.J., & Austin, G. (2009). A Cluster Analytic Investigation of School Violence Victimization Among Diverse Students. *Journal of Interpersonal Violence*, 24, 1673-1695.
- Gastic, B. (2008). School truancy and the disciplinary problems of bullying victims. *Educational Review*, 60, 391-404.
- Hawker, D.S.J., & Boulton, M.J. (2000). Twenty Years' Research on Peer Victimization and Psychosocial Maladjustment: A Meta-analytic Review of Cross-sectional Studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 441-455.
- Janosz, M., Archambault, I., Pagan, L.S., Pascal, S., Morin, A.J.S., & Bowen, F. (2008). Are There Detrimental Effects of Witnessing School Violence in Early Adolescence? *Journal of Adolescent Health*, 43, 600-608.

- Juvonen, J., Graham, S., & Schuster, M.A. (2003). Bullying among young adolescents: The strong, the weak, and the troubled. *Pediatrics*, *112*, 1231-1237.
- Juvonen, J., Nishina, A., & Graham, S. (2000). Peer Harassment, Psychological Adjustment, and School Functioning in Early Adolescence. *Journal of Educational Psychology*, *92*, 349-359.
- Kearney, C.A., & Albano, A.M. (2004). The Functional Profiles of School Refusal Behavior. *Behavior Modification*, *28*, 147-161.
- Kshirsagar, V.Y., Agarwal, R., & Bavdakar, S.B. (2007). Bullying in Schools: Prevalence and Short-term Impact. *Indian Pediatrics*, *44*, 25-28
- Prabhuswamy, M., Srinath, S., Girimaji, S., & Seshadri, S. (2007). Outcome of Children with School Refusal. *Indian Journal of Pediatrics*, *74*, 375-379.
- Menisini, E., Modena, M., & Tani, F. (2009). Bullying and Victimization in Adolescence: Concurrent and Stable Doles and Psychological Health Symptoms. *The Journal of Genetic Psychology*, *170*, 115–133.
- Sapolsky, R.M. (2004). *Why zebras don't get ulcers* (third edition). New York, Henry Holt and Company.
- Vuijk, P., Lier, van P.A.C., Crijnen, A.A.M., & Huizink, A.C. (2007). Testing sex-specific pathways from peer victimization to anxiety and depression in early adolescents through a randomized intervention trial. *Journal of Affective Disorders*, *100*, 221-226.